

بررسی اثرات فرهنگی و اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر در جامعه از نگاه قرآن

نویسنده مسئول: کیانوش مرادیان لیسانس علوم تجربی، دانشگاه فرهنگیان شهید رجایی، کرمانشاه، ایران

چکیده :

امر به معروف و نهی از منکر منشاء اصلاح رفتار و دگرگونی های سازنده در جامعه می باشد که در سایه این رفتار معروف ها تقویت و منکر ها به عنوان زشتی ها نهی شده تا بشر شناخت بیشتر ی پیدا کند که منجر به بصیرت شود. لذا در جامعه ای که زندگی می کنیم نباید نسبت به سر نوشت دیگران بی تفاوت بود چراکه سلامتی و پویای یک جامعه سالم و اسلامی در نتیجه احساس مسولیت در قبال هم می باشد که منجر به سلامت جامعه می شود لذا سلامتی و امنیت در جامعه بیشتر خواهد بود و با انجام این فریضه و احساس مسولیت افراد جامعه در قبال هم به نتایج مفیدی می رسیم و امر به معروف و نهی از منکر بزرگترین ضامن سلامت در جامعه می باشد هدف از پژوهش حاضر شناسایی عواملی که باعث عدم توجه به این واجب الهی (امر به معروف و نهی از منکر) در جامعه می شود بوده است. جامعه آماری این پژوهش بر روی تعدادی از افراد جامعه دانشجویی به عنوان نمونه بخشی از جامعه بشری در شهر کرمانشاه به روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای انتخاب شده اند می باشد ابزار پژوهش پرسشنامه و مصاحبه را محقق نموده است

کلمات کلیدی : امر به معروف ، نهی از منکر ، آمران ، ناهیان ، فریضه

مقدمه:

با نگاهی به وضعیت مردم در طی ادوار گذشته به این نتیجه می رسیم که امر به معروف و نهی از منکر پیشینه ای به اندازه طول امر بشر دارد هدف تمامی پیامبران و اولیا قبل از اسلام تا کنون دعوت مردم به خوبیها و باز داشتن از بدیها بوده حتی در احکام اسلامی هم چیزهایی که به ضرر انسان هست نهی شده و آنچه که برای انسان مفید است امر شده انجام دهد لذا امر به معروف و نهی از منکر فقط شامل رفتار نیست بلکه به تمام زوایای زندگی حتی خوردن و آشامیدن می پر دازد امر به معروف و نهی از منکر یک امر جهان شمول است فقط شامل دین اسلام یا جامعه و کشور خاصی نیست بلکه همه ادیان الهی و غیر الهی را در بر میگیرد تمامی تغییرات مثبت در جامعه بیشتر متأثر از امر به معروف و نهی از منکر می باشد لذا ژس از طی قرنهای پی می بریم که دستورات اسلام چقدر در صلاح و رستگاری ما انسانها بوده است اینکه در سایه معارف حیات بخش اسلام و بر حسب وظیفه در جهت ادای فرایض امر به معروف و نهی از منکر و اکنون در جهت پیشبرد اهداف مقدس جمهوری اسلامی و رستگاری خود و جامعه از شر شیاطین تلاش خواهیم نمود این امر نه تنها فردی بلکه یک امر اجتماعی است و ما در جامعه نسبت به دیگران احساس وظیفه و دین داریم که در بر پایی این فریضه بزرگ تلاش کنیم لذا حرکت در این وادی باعث تبلور ایمان و صلابت و دوری از افت ها و گناهان و تقویت ایمان و اتحاد خواهد شد و جامعه به سلامتی و ساحل نجات خواهد رسید .

شرایط امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر، که در آثار استاد مطهری(ره) به اصل «فراموش شده» تعبیر شده است،

قبل از هر چیزی شرایطی دارد که يك مصلح باید آن شرایط را بررسی نماید و طبق آن عمل کند، در غیر اینصورت نتیجه نامطلوبی دارد؛ چیزی که اسلام خواهان آن نیست. نویسندگان این

مقاله با مراجعه به آثار استاد مطهری (ره)، بعضی از این شرایط را تهیه و تنظیم نمودند که به تفکیک مورد بررسی قرار می‌گیرد.

معنای معروف و منکر

معروف: یعنی شناخته شده، مرسوم، خوب، متداول و عمل معروف عملی است که توسط عقل و دین شناخته شده و مورد تأیید بوده و با فطرت و ذات پاک انسان سازگار باشد. منکر: یعنی ناشناخته، ناپسند، ناروا و زشت و عمل منکر عملی است که زشت باشد و توسط عقل و دین مورد تأیید قرار نگیرد و با فطرت پاک انسانی مخالفت داشته باشد. امر: یعنی فرمان دادن و خواستن و طلب کردن انجام کاری. نهی: یعنی باز داشتن، خواستن و طلب کردن، انجام ندادن کاری. (نوری، ۱۳۸۶، ص ۸۱). کلمه معروف در لغت از ماده «عرف» و به معنای شناخته شده و نیک می باشد و منکر بر گرفته از ماده «انکار» و «نکر» به معنای ناشناخته و پلید است در اصطلاح معروف نام هرکاری است که عقل یا شرع آن را تحسین کند و منکر به کاری گفته می شود که عقل و شرع آن را ناپسند بدانند به «معروف» از این جهت معروف گفته شده که فطرت پاک آدمی با آن آشنا و مأنوس است و آن را می پذیرد و «منکر» چون با فطرت آدمی بیگانه، ناآشنا و نامأنوس می باشد «منکر و ناشناخته» نامیده شده است.

با توجه به مطالب بالا اهمیت این دو فریضه الهی به خوبی معلوم می شود که علاوه بر اینکه امر به معروف و نهی از منکر یک وظیفه فردی است یک وظیفه اجتماعی نیز می باشد چرا که دین اسلام بهترین و کاملترین قوانین را برای زندگی اجتماعی و فردی انسان و برای دنیا و آخرتش دارد که در صورت انجام آن قوانین انسانیت از گزند انحراف و آلودگی گناه و معصیت دور خواهد بود و علاوه بر شهرها و کشورهای اسلامی تمام جامعه انسانی اصلاح خواهد شد و این نهایت آرزوی اسلام عزیز است و اصلاً ایجاد حکومت حق جمهوری اسلامی و ایستادگی آن در مقابل قدرتهای ریز و درشت ستمگر برای همین اصلاح جامعه است. لذا امام خمینی رضوان الله علیه در بیانی زیبا فرمودند:....

(کوشش کنید که احکام اسلامی را هم عمل کنید و هم وادار کنید که دیگران عمل کنند. همانطوری که هر فرد موظف است خودش را اصلاح کند موظف است که دیگران را هم اصلاح کند اصل امر به معروف و نهی از منکر برای همین است که جامعه را اصلاح کند). (صحیفه نور، ج ۱۰، ص ۱)

ریشه های ذاتی امر به معروف و نهی از منکر در تمام موجودات

پدران و مادران در طول تاریخ بشر نقش راهنمای فرزند ان خود را داشته و فرزند خود را به کارهایی امر و از برخی کارها نهی کرده اند و این در گذشته تا کنون بوده لذا امر به معروف و نهی از منکر مختص به زمان و مکان و یا نژاد و گروه خاصی نیست و در فطرت انسانها ریشه دارد حتی در حیوانات به صورت غریزی هم وجود دارد به عنوان مثال زمانی که مورچه آید که حضرت سلیمان با لشکرش در حال حرکتند به سایر مورچه ها گفت به لانه های خود بروید تا پایمال نشوید (سوره نمل، آیه ۱۸)

جایگاه امر به معروف در قرآن

در همان روز های اول بعثت در مکه خداوند بشر را به صبر و شکیبایی دعوت میکند که در سوره العصر و تواصو بالحق و تواصو بالصبر که خداوند از مومنان می خواهد یکدیگر را به کار های حق و پایداری در راه خدا سفارش کنند قرآن می فرماید در هر امتی پیامبری را مبعوث نمود که دعوت به حق و پر هیز از طاغوت نماید اعدو الله و اجتنبو الطاغوت (سوره نحل آیه ۳۶)

آغار حرکت از خود

در مورد امر به معرف برای اینکه انسان خودش عامل به آن باشد باید از خودش شروع نماید به عنوان مثال امام علی (ع) به فرزندش فرمود امر به معروف کن تا اهل معروف باشی مانگونه کسی که لباس می شوی دست خودش هم پاک می شود (نهج البلاغه نامه ۳۱)

قرآن کریم به پیامبر رحمت می فرماید از طریق حکمت و منطق یا موعظه و سخن نیکو مردم را به راه خدا دعوت کن (سوره نحل آیه ۱۲۵)

بصیرت دینی و عملی

وظیفه امر به معروف و نهی از منکر قبل از هر چیز، دو شرط اساسی دارد. یکی بصیرت در دین و دیگری بصیرت در عمل. اگر بصیرت در دین نباشد، زیان این کار از سودش بیشتر است و اما بصیرت در عمل، لازمه دو شرطی است که در فقه از آنها به «احتمال تأثیر» و «عدم ترتب مفسده» تعبیر شده است و بازگشت آن به دخالت دادن منطق در این دو تکلیف است. یعنی امر به معروف و نهی از منکر برای این است که «معروف» رواج گیرد و «منکر» محو شود. پس در جایی باید امر به معروف و نهی از منکر نمود که احتمال ترتب این اثر در بین باشد. اگر میدانیم که قطعاً بی‌اثر باشد دیگر وجوب چرا؟ و دیگر اینکه اصل تشریع این عمل برای آن است که مصلحتی انجام گیرد؛ قهراً در جایی باید صورت بگیرد که مفسده بالاتری بر آن مترتب نشود. لازمه این دو شرط، بصیرت در عمل است. آدمی که بصیرت در عمل ندارد، نمی تواند پیشبینی کند که آیا اثری بر این کار مترتب است یا خیر و آیا مفسده بالاتری را دربردارد یا خیر. این است که امر به معروفهای جاهلانه، افسادش از اصلاح بیشتر است. در سایر تکالیف گفته نشده که شرطش احتمال ترتب فایده است و اگر احتمال اثر دارد باید انجام داد؛ حال آنکه در هر تکلیفی، فایده و مصلحتی منظور است اما تشخیص آن مصلحتها برعهده مردم گذاشته نشده است. درباره نماز، روزه، حج، زکات یا جهاد چنین قیدی ذکر نشده که اگر دیدی این اعمال برای تو مفید است، انجام بده و اگر مضر است ترک کن؛ اما در باب امر به معروف و نهی از منکر این قید وجود دارد که آیا این عمل در جهت صلاح اسلام و مسلمین است یا خیر. یعنی تشخیص مصلحت

برعهده خود عاملان اجراست. در این تکلیف هر کسی حق دارد، بلکه واجب است که منطق، عقل و بصیرت در عمل و توجه به فایده را دخالت دهد و این عمل، تعبدی صرف نیست (مطهری، ۱۳۸۵، ج. ۱۰: ۲۴۸)

این شرط که اعمال بصیرت در امر به معروف و نهی از منکر واجب است، مورد اتفاق جمیع فرق اسلامی به استثنای خوارج است. آنها روی همان جمود، خشکی و تعصب خاصی که داشتند میگفتند: امر به معروف و نهی از منکر تعبد محض است و شرط احتمال اثر و عدم ترتب مفسده را ندارد. طبق همین عقیده با علم به اینکه کشته میشوند، خوششان هدر میرود و با علم به اینکه هیچ اثر مفیدی بر قیامشان مترتب نیست، قیام و یا ترور میکردند. خوارج نه بصیرت دینی داشتند و نه

بصیرت عملی. مردمی نادان و فاقد بصیرت بودند و در عمل نیز اساساً منکر بصیرت بودند؛ زیرا این تکلیف را امری تعبدی میدانستند و مدعی بودند که باید چشم بسته انجام داد (مطهری، ۱۳۸۶: ۱۰۹)

حسن نیت و اخلاص

یعنی انسان خودشو خالص نماید و در افکار و رفتار و خلوص واقعی داشته باشد یکی دیگر از عوامل مؤثر در امر به معروف و نهی از منکر، حسن نیت و اخلاص است (مطهری، ۱۳۸۶: ۸۶) البته مقصود، تنها اخلاص نیت به مفهوم فقهی نیست که قصد قر بت داشته باشد بلکه مقصود این است که خود را برای دین خالص کند و دین را هدف نهایی قرار دهد نه اینکه دین را برای هدف دیگر، ولو به قصد قربت، بخواهد. مطهری، ۱۳۵۸، ج ۱۰: ص ۲۵۵)

دعوت عملی

یعنی اینکه با عمل خوب خود که الگو باشد دیگران را تحت تاثیر قرار داده و دیگران به خاطر عملکرد خوب شما و رعایت مسائل از شما تبعیت و امر به معروف در ایشان متأثر باشد سومین شرط وجودی امر به معروف و نهی از منکر است که واعظ، اهل عمل باشد. هیچ چیز بشر را بیشتر از عمل تحت تاثیر قرار نمی دهد. اگر مردم از انبیا و اولیا بیشتر از حکما و فلاسفه پیروی میکنند، برای این است که فلاسفه فقط مکتب و تئوری دارند ولی انبیا علاوه بر فرضیه، اهل عملاند و به آنچه میگویند، خودشان عمل میکنند. ۵۴ در حدیث آمده است «کونوا دُعاة الناس. بغير ألسنتکم (الکلینی الرازی، ۱۳۶۲: ص ۸۷ ج ۲) مردم را با ابزاری غیر از زبان، یعنی ابزار عمل، به دین حق و صلاح دعوت کنید. شیخ ابوجعفر طوسی، معروف به «شیخ الطائفة» در کتاب «نهایه»، که از متون معتبر فقه اسلامی است، میفرماید: «امر به معروف، هم به وسیله دست میشود و هم به وسیله زبان. اما به وسیله دست معنایش این است که خودش شخصاً عامل کار خیر باشد و عملاً از منکرات اجتناب کند تا مردم خود به خود به او تأسی جویند. اما به وسیله زبان به این نحو است که مردم را دعوت کند و نوید بدهد که در دنیا مورد ستایش و در آخرت، مشمول پاداش الهی واقع میشوند و آنها را از کیفرهای بد بترساند؛ بعد می فرماید: یک قسم از امر به معروف، یدی و عملی است که طرف را تأدیب کند و گاه منجر به قتل نفس و جراحت میشود ولی اگر مستلزم زدن و قتل نفس باشد، بدون دستور حکومت شرعی جایز نیست»

(الطوسی، بیتا: ۲۲۹- ۳۰۰) تاریخ نشان میدهد، حضرت علی(ع) هرگز مردم را به چیزی امر نمیکرد مگر اینکه اول خودش به آن عمل کرده باشد. ایشان در خطبة ۱۷۴ میفرمایند: «من هرگز شما را از چیزی نهی نمی کنم مگر اینکه قبلاً خودم آن را ترک کرده باشم» (عبده، بیتا، ج ۲، ص ۹۰)

تجسس نکردن از عیوب مردم

در سنت معصومین (ع)، تجسس از عیوب مردم منع شده است. حضرت علی(ع) در نامه ۵۳ به مالک اشتر

مینویسد: «و باید از رعیت، کسی را بیش از همه دور و دشمن داشته باشی که به گفتن زشتیهای مردم اصرار

دارد؛ زیرا مردم را عیوب و زشتیهایی است که سزاوارتر، برای پوشاندن آنها، حاکم است. پس آنچه از زشتیهای مردم به تو پوشیده است، پی مکن (کنجکاوی منما) که بر توست، پوشیدن آنچه

از زشتیهای ایشان بر تو آشکار شود، و خدا بر آنچه از تو پنهان است، حکم میفرماید». (عبده، بیتا، ج ۳، ۸۶) به این ترتیب، والی حق ندارد به بهانه امر به معروف و نهی از منکر و اصلاح جامعه، موجبات آزار مردم را فراهم کند و آزادی فردی آنها را سلب نماید. مصلحان نیز فقط در مورد منکراتی که علنی است و به آنها تظاهر میشود حق تعرض دارند و مجاز به تجسس و مداخله در اموری که مربوط به زندگی خصوصی مردم است، نیستند. ولی اکنون

هم باید بدانیم بسیاری از منکرها روی قانون امر به معروف و نهی از منکر نیست بلکه خود آنها منکرانی

است که باید جلوی ایشان گرفته شود (مطهری، ۱۳۸۶، ۸۶) حریت و شجاعت یکی دیگر از عوامل مؤثر در امر به معروف و نهی از منکر شجاعت، آزاد منشی و حریت است؛ به طوری که فرد نه در بند تعظیم عوام باشد و نه طمع به مال آنها داشته و نه اهل مشورت و رفاقت باشد. با شرایط نامبرده که خلاصه اش همان آزاد منشی و آزادی است، میتواند مصلح باشد. وجود این شرایط در ادیب، فقیه، حکیم، منجم، هنرمند و صنعتگر لازم نیست (مطهری، ۱۳۸۵ ج ۱۰، ۲۶۸)

پیامدهای ترک امر به معروف و نهی از منکر :

ترک این مسئولیت مهم اجتماعی پیامدهایی را در پی دارد که در اینجا به چند نمونه از آنها اشاره شود.

الف- وارونه شدن شخصیت فرد = ترک امر به معروف موجب می شود ارزشهای فرد تغییر کنند.

ب- شریک شدن در گناه گناهکاران = سکوت درباره انجام معاصی و ترک واجبات به معنای رضایت از آن وضعیت است و فرد برای این که نارضایتی خود را نشان دهد باید به هر صورت ممکن ناخوشایندی خود را از آن وضع اعلام و ابراز کند و اگر می تواند در اصلاح آن وضع بکوشد لذا کسانی که توان اظهار تنفر و اقدام اصلاحی دارند و اقدام نمی کنند با ترک این وظیفه خطیر در گناه گناهکاران شریک خواهند شد. امام صادق می فرماید: هر کس همسایه گناهکاری داشته باشد و او را از گناه منع نکند با او شریک است.

ج- شیوع فساد : انسان هم از اجتماع تأثیر می پذیرد و هم بر اجتماع تأثیر میگذارد این تأثیر و تأثر هم در جهت بدی ها بنای اسلام بر آن که محیط جامعه پاک باشد و گناه و فحشا وجود نداشته یا حداقل آشکار نباشد و در مقابل تقوا پاکی و خوبی قرار نگیرد تا افراد در محیطی پاک رشد یابند و ناپاکی های روحی و روانی زمینه رشد پیدا نکنند دعوت اسلام به پوشاندن گناهان افراد، مبارزه با غیبت، افشا کردن گناهان، در همین راستا است پوشاندن گناه یعنی آثار اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر

برخی از نتایج انجام امر به معروف و نهی از منکر در جامعه

۱. اجرای احکام اسلام

« امر به معروف و نهی از منکر » به عنوان اصل « نظارت عمومی » یا « ضمانت اجرایی » قوانین اسلام مطرح می باشد ، بدین معنی که خداوند حکیم برای پیاده شدن قوانین حیات بخش اسلام، علاوه بر همه پیش بینی هایی که نمود، نظارت بر حسن اجرای آن را به عهده فرد فرد جامعه اسلامی ، از هر قشری نهاده است. بر این اساس، هر مسلمانی با امر به معروف و نهی از منکر به

اجرای صحیح احکام اسلام کمک کرده و در واقع یک نیروی اجرایی و ناظر جدی آن محسوب می شود. از این رو هر فرد و گروهی همواره چشمان بیدار امت اسلامی را مراقب خویش دانسته ، تلاش می کند حتی الامکان قانون اسلامی را گردن نهاده و پیاده نماید. (قرارگاه سیدالشهدا، ۱۳۸۶، ص ۴۸)

۲. عدالت اجتماعی

نظارت عمومی بر حسن اجرای احکام عدالت گستر اسلام، زمینه فراگیری عدالت اجتماعی را فراهم می سازد و ضمن تعدیل ثروتهای جامعه ، زندگی عادلانه ای برای اقشار مختلف مردم فراهم خواهد ساخت به گونه ای که نه ثروتمند از پر خوری و ثروت کلان سر به طغیان بردارد و نه مستمند گرفتار زندگی سخت و مرگ تدرجی گردد. (قرارگاه سیدالشهدا، ۱۳۸۶، ص ۴۹)

استواری نظام اسلامی

اگر امر به معروف و نهی از منکر در جامعه رواج یابد ، کمک شایانی به استحکام نظام اسلامی خواهد کرد، بدین بیان که دولتمردان و کارگزاران حکومتی در برابر اعمال مردم، احساس مسئولیت کرده تلاش خواهند کرد که آنان را به اجرای احکام الهی وادار نموده از هر گونه سستی و کجی بازدارند و با حسن اجرای قوانین و بخشنامه های اسلامی در حوزه مسئولیت خویش، زیردستان و ارباب رجوع را نیز بدان سمت سوق دهند.

از سوی دیگر، مردم نیز بر عملکرد دولت نظارتی مستمر خواهند داشت و کارهای هر یک از مؤولان و مأموران دولتی را زیر ذره بین خواهند برد و با اظهار نظر خویش از راههای ممکن ، آنان را بر پیاده کردن صحیح قوانین وادار خواهد ساخت و از کم کاری، کارشکنی ، نقض قانون ، خیانت و وطن فروشی احتمالی آنان جلوگیری خواهند کرد. (قرارگاه سیدالشهدا، ۱۳۸۶، ص ۵۶)

۳. امنیت

هر جامعه ای برای پایایی و پویایی خود نیاز به آرامش و امنیت از جانب دشمنان داخلی و خارجی خویش دارد . در جامعه اسلامی، یکی از آشار ارزشمند امر به معروف و نهی از منکر کمک به تأمین امنیت راهها و مرزها از لوٹ دشمنان درونی و برونی است. (مطهری ۱۳۵۳، ص ۲۱۸)

۴. پاکیزگی کسب و کار

با امر به معروف و نهی از منکر راههای صحیح کسب و تجارت و پیشرفت صنعت هموار گشته و هر کسی در خور استعداد خویش به امرار معاش می پردازد و از طرفی بیکاری، گرانفروشی ، احتکار، اختلاس ، کسب و کار انحرافی و زیان آور و . ریشه کن گشته ، کسب و درآمد مردم حلال و پاکیزه می گردد. (همان منبع)

به طور خلاصه می توان گفت که : فریضه امر به معروف و نهی از منکر برکات فراوانی در زندگی اجتماعی انسان دارد جلوگیری از دایره فساد و محدود کردن آن. (جوادی نیا ۱۳۹۰، ص ۱۱۲)

نتیجه گیری

در این پژوهش که اهم مطالبی که در رابطه با امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه شهید مطهری و آقای قرائتی نگارش شده ضمن بیان تلفیقی آنها و با تحلیل و بررسی به این نتیجه می رسیم که انجام این فریضه از واجبات است و عمل به آن از وظایف همه انسانهاست و ما برای سعادت دنیا و آخرت و عمل به دستورات خداوند موظف به رعایت این مهم هستیم و انجام امورات فوق در امنیت و سلامت و هدایت تک تک افراد جامعه تاثیر مفیدی دارد و لذا انجام ندادن و ترک آن به بهانه عدم شرایط در خود گناه محسوب می شود و حتی با وجود عدم شرایط لازم از جنبه عملی انجام آن از ما ساقط نمی شود لذا الگوی ما در راس همه طبق دستورات قرآن پیامبر (ص) و ائمه و خوبان در گاه الهی می باشد با پیاده شدن اصل مهم « امر به معروف و نهی از منکر » هر یک از شهروندان جامعه اسلامی یکدیگر را به کار و تلاش و سازندگی ترغیب می نمایند و در نتیجه، بندهای اسارت و وابستگی یکی پس از دیگری گسسته خواهد شد و مملکت اسلامی، علاوه بر حیات معنوی، آباد و پر نشاط خواهد شد و مشکلات در جامعه کمتر خواهد شد و در نتیجه احساس

مسئولیت همگانی و توجه به همدیگر در جامعه مردم در کمال آرامش و در مسیر درست با امنیت زندگی خواهند نمود .

منابع

- ۱ . محمد بن الحسن الطوسی، النهای فی مجرد الفقه و الفتاوی، قدس رضوی، قم، بیتا.
- ۲ . عبده، الشیخ محمد؛ نهج البلاغه، دارالمعرفی، بیروت، بیتا.
- ۳ . عزیزی، عباس، علی (ع) از زبان استاد شهید مرتضی مطهری (ره)، سلسله، قم، ۱۳۷۹.
- ۴ . محمد بن یعقوب کلینی الرازی، اصول الکافی، اسلامی، تهران، ۱۳۶۲.
- ۵ . مطهری، مرتضی، یادداشت‌های استاد مطهری (ره)، صدرا، تهران، ۱۳۸۵.
- ۶ . مطهری، مرتضی، اسلام و نیازهای زمان، صدرا، تهران، ۱۳۸۶.
- ۷ . مطهری، مرتضی، جاذبه و دافعه علی (ع)، صدرا، تهران، ۱۳۸۶.
- ۸ . مطهری، مرتضی (۱۳۵۳). امر به معروف و نهی از منکر (ده گفتار) ، انتشارات آگاه
- ۹ . مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، صدرا، تهران، ۱۳۸۶.
- ۱۰ . جوادی نیا، حسین. (۱۳۹۰). امر به معروف و نهی از منکر در آثار استاد شهید مطهری، انتشارات صدرا.
- ۱۱ . خمینی، روح ا..... (۱۳۶۶) . صحیفه نور ، انتشارات آستان امام خمینی (ره)
- ۱۲ . قرارگاه مرکزی سیدالشهدا، (۱۳۸۶). آموزش ناصحین، انتشارات نمایندگی ولی فقیه در سپاه
- ۱۳ . قرارگاه مرکزی سید الشهدا (نمسا/مدیریت آموزش (۱۳۸۵)) امر به معروف و نهی از منکر، انتشارات مرکز قرآن
- ۱۴ . مرکز تحقیقات اسلامی (۱۳۸۶). امر به معروف و نهی از منکر، انتشارات نمایندگی ولی فقیه در سپاه
- ۱۵ . نوری، حسین (۱۳۸۶). امر به معروف و نهی از منکر، تهران، انتشارات نشر سرخ